

Deontologický v. utilitaristický pohľad medziamerických orgánov na zákaz mučenia

Michal Davala*

1. Úvod

Morálno-filozofické úvahy majúce dosah na právne uchopenie zákazu mučenia možno rozdeliť na úvahy deontologické a utilitaristické. Vo vzťahu k zákazu mučenia predkladajú oba smery rôzne argumenty podporujúce alebo odmietajúce mučenie a kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie. Najmä po útokoch z 11. septembra 2001 v USA musel absolútny zákaz mučenia odolávať argumentom v prospech mučenia v hypotetickom prípade tzv. tikajúcej bomby (*ticking bomb scenario*).¹

Príspevok načrtáva súčasné deontologické a utilitaristické argumenty vyskytujúce sa v diskurze o právnom uchopení zákazu mučenia a iného neľudského zaobchádzania alebo trestania. Cieľom príspevku je analyzovať prístup Medziamerického súdu pre ľudské práva (ďalej len „Súd“) a Medziamerickej komisie pre ľudské práva (ďalej len „Komisia“) vo vzťahu k absolútnemu charakteru zákazu mučenia. V tomto smere je v centre pozornosti aj reakcia týchto orgánov na porušovanie ľudských práv na základni Guantanamo Bay na Kube. Ako členská krajina Organizácie amerických štátov (ďalej len „OAS“) podliehajú aj Spojené štáty americké kontrolnej činnosti Komisie, napriek tomu, že doposiaľ neratifikovali Americký dohovor o ľudských právach² (ďalej len „Dohovor“). Tento orgán zároveň vo vzťahu k USA potvrdil záväznosť zákazu mučenia vyplývajúcu z medzinárodného práva ľudských práv i medzinárodného humanitárneho práva.

* JUDr. Michal Davala, LL.M., doktorand Katedry medzinárodného a evropského práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

¹ Ide o situáciu, kedy je pre zastavenie plánovaného teroristického útoku, ktorého následkom by bola smrť veľkého počtu osôb, nevyhnutné získať informáciu od osoby, ktorá ju pozná alebo by ju mohla poznať.

² Americký dohovor o ľudských právach (*American Convention on Human Rights*), OAS Treaty Series No. 36, 1144 UNTS 123, 1969, vstup do platnosti v roku 1978. V práci je citované znenie Dohovoru podľa prekladu autora. Anglické znenie dostupné z <<http://www.oas.org>>.

2. Utilitaristické a deontologické teórie

Utilitaristické, resp. konzekvencionalistické teórie, hodnotiace prípustnosť konania prostredníctvom jeho účelu, či výsledku, vyvažujú v prípade mučenia dobro v podobe zachránených ľudských životov vo vzťahu k bolesti a utrpeniu spôsobenej podozrivým osobám.³ Deontológia naopak hodnotí každé konanie človeka etickými normami, ktoré musia byť dodržané bez ohľadu na výsledok konania. Tento filozofický smer odmieta mučenie s odvolaním sa na jeho rozpor s morálkou, na potrebu ochraňovať samotnú humanitu a na tézu, že cieľom spoločnosti nie je dobro každého jednotlivca, ale spoločné dobro ľudstva.⁴ Problém utilitaristickej argumentácie tkvie v tom, že neexistujú hranice toho, čo môže byť človeku, možno aj nevinnému, spôsobené s cieľom zachrániť životy iných. Ak je ochrana života základnou hodnotou ospravedlňujúcou mučenie, táto hodnota by bola jeho aplikáciou zároveň aj potupená. Ako uvádza Ginbar, takýto prístup môže viesť až k morálnemu zotročeniu, keďže spoločnosť by bola ochotná vykonať čokoľvek, čo by terorista žiadal na odstránenie tikajúcej bomby.⁵ Na druhej strane spektra stojí morálny absolutizmus, ktorý odmieta uchýlenie sa k mučeniu, ani ak by mohlo zabrániť napr. nukleárnej vojne. Voči takémuto morálnemu absolutizmu sa stavajú aj deontológisti.⁶

Úvahy pohybujúce sa medzi hranicami naznačených teórií sa premietajú aj do spôsobu právneho uchopenia zákazu mučenia. Napr. Dershowitz navrhuje legalizovať použitie minimálne bolestivých vyšetrovacích metód formou príkazu na mučenie (*torture warrant*), ktorý by mohol odobriť zákonný sudca vo výnimočných prí-

³ GINBAR, Y. *Why Not Torture Terrorists? Moral, practical, and legal aspects of the 'ticking bomb' justification for torture*. Oxford: Oxford University Press, 2008. s. 16.

⁴ Ibid. s. 17-18; SOLER, CH. *Why is Freedom from Torture an Absolute Right? A Multi-Disciplinary Analysis*, *Mediterranean Journal of Human Rights*, 2004, 8 (1), 369-380. s. 375-377.

⁵ GINBAR, Y. *Why Not Torture Terrorists?* op. cit. 3. s. 45. Podobne napr. ALVANOU, M. *Combating Terrorism and Human Rights Protection: The Ticking Bomb Theories and Torture*. *Mediterranean Journal of Human Rights*, 8 (1), 2004, 33-52. s. 43-46.

⁶ GINBAR, Y. *Why Not Torture Terrorists?* op. cit. 3. s. 26.

padoch terorizmu. Jeho hlavným argumentom je snaha minimalizovať súčasné tajné používanie mučenia mechanizmom, ktorý stanoví jasné pravidlá nezávislého a preskúmateľného rozhodovania. Tým sa má posilniť samotná zodpovednosť za prípady mučenia a následne aj znížiť jeho používanie.⁷ Iné utilitaristické názory nežiadajú povoliť mučenie, no navrhujú jeho relativizáciu, teda odstránenie jeho absolútnej povahy. Bolo by tak možné ospravedlniť isté formy zakázaného konania vo výnimočných prípadoch, kedy by použitie určitej vyšetrovacej metódy mohlo byť primerané na získanie dôležitej informácie. Aj prívrženci týchto názorov však požadujú, aby vyšetrované osoby dostávali správnu výživu, aby im bola dostupná lekárska starostlivosť a aby aplikácia zakázaného konania nebola formou zábavy.⁸ V prospech možného použitia mučenia v prípadoch, kedy by osoba podrobená mučeniu mohla v rámci vyšetrovania poskytnúť informácie vedúce k zneškodneniu vážnej hrozby, je často argumentované využitím inštitútu krajnej núdze alebo sebaobrany. V prípade mučenia však nie je možné tento prístup podporiť z dôvodu nedostatočnej istoty, že mučená osoba pozná požadované informácie, že informácie, ktoré táto osoba vyzradí, sú pravdivé, alebo že vôbec tieto informácie poskytne pod vplyvom mučenia. Len v hypotetickom prípade môže existovať pozitívna odpoveď vo všetkých bodoch. Nemôže tak byť naplnený neodvratný a nevyhnutný prvok ospravedlňujúci v rámci uvedených konceptov inak trestné konanie.⁹

⁷ DERSHOWITZ, A. Torture Reasoning. In LEVINSON, S. (ed.) *Torture: A Collection*. Oxford: Oxford University Press, 2004. s. 257–276.

⁸ HIMMA, K. E. Assessing the Prohibition against Torture. In LEE, S. P. *Intervention, Terrorism, and Torture: Contemporary Challenges to Just War Theory*. Dordrecht: Springer, 2007. s. 247. V kontexte protiteroristických opatrení, zahrňujúcich aj použitie mučenia, niektorí navrhujú postup posudzovania potreby prijať opatrenia na zabránenie pred ich zneužívaním, ktorý berie do úvahy existenciu samotnej možnosti zneužívania, pomer dosiahnutých benefitov z protiteroristického opatrenia, ale aj ich finančnú a časovú stránku. MACDONALD, S. Why we should abandon the balance metaphor: A new approach to counterterrorism policy, *ILSA Journal of International and Comparative Law*, 2008, 15 (1). 95–146. s. 143–144.

⁹ GAETA, P. May Necessity Be Available as a Defence for Torture in the Interrogation of Suspected Terrorists. *Journal of International Criminal Justice*, 2 (2004), 785–794. s. 791–792. Pozri tiež GUR-ARYE, M. Can the War against Terror Justify the Use of Force in Interrogations? In LEVINSON, S. (ed.) *Torture: A Collection*. op. cit. 7. s. 191–195; SCARRY, E. Five Errors in the Reasoning of Alan Dershowitz. In LEVINSON, S. (ed.) *Torture: A Collection*. op. cit. 7. s. 284. Krajnú núdzu je možné použiť na vylúčenie trestnej zodpovednosti za mučenie len v prípade, ak má hodnotenie krajnej núdze formu hodnotenia *ex post a in concreto*. Nesmie ísť o všeobecné pravidlo správania, ktoré by umožňovalo konanie *ex ante a in abstracto*. AMBOS, K. May a State Torture Suspect to Save the Life of Innocents?, *Journal of International Criminal Justice*, 2008, 6 (2), 261–287. s. 287.

3. Prístup medziamerických orgánov

Pozíciu Súdu i Komisie možno v rámci naznačených úvah zaradiť medzi deontologickú časť spektra. Štát je podľa Súdu jednoznačne „subjektom práva a morálky“. ¹⁰ Napriek tomu, že uznáva právo a zároveň aj povinnosť štátov garantovať svoju bezpečnosť, štátna moc je limitovaná a nemôže sa uchýliť k akýmkoľvek prostriedkom na dosiahnutie cieľa. ¹¹ Limitom je morálka, z ktorej sú ľudským rozumom odvodené ľudské práva. Ich nerešpektovanie preto nemôže slúžiť ako základ pre konanie štátu. Legislatívnu činnosť štátov, ako aj samotnú aplikáciu noriem, hodnotí Súd cez prizmu ľudských práv, ktoré sú hodnotiacim kritériom prostriedkov na dosiahnutie cieľov. Vo vzťahu k mučeniu odkazuje bývalý sudca a predseda Súdu Cancado Trindade na Kantov koncept ľudskej bytosti ako cieľa samého o sebe. Mučenie považuje za najflagrantnejšie porušenie základného princípu dôstojnosti ľudskej bytosti, ktorým je človek degradovaný krutým a perverzným spôsobom. Obeť mučenia sa tak stáva občajným prostriedkom na dosiahnutie cieľa. ¹²

Plné užívanie ľudských práv je prostriedkom k dosiahnutiu plného rozvoja človeka, zároveň je aj cieľom medziamerického systému ochrany ľudských práv. Súd sa pri výklade Dohovoru nemôže vyhnúť účelu vykladaných noriem. V zmysle Viedenského dohovoru o zmluvnom práve totiž musí prihliadať na predmet a účel zmluvy. ¹³ Použitie extenzívnej alebo reštriktívnej jazykovej či logickej metódy výkladu zmluvy musí byť podriadené jej účelu. V rámci tzv. teleologického (účelového) výkladu je pre naplnenie účelu normy zakazujúcej mučenia v medziamerickom systéme kľúčový obsah slov „rešpektovanie telesnej, duševnej a morálnej nedotknuteľnosti“, resp. integrity, či „rešpektovanie vrodenej dôstojnosti ľudskej osoby“. ¹⁴ Ich výklad po-

¹⁰ *Velásquez-Rodríguez v. Honduras* (Merits), IACtHR, Judgment of 29 July 1988, Series C, No. 4. ods. 154; *Godínez-Cruz v. Honduras* (Merits), IACtHR, Judgment of 20 January 1989, Serie C, No. 5. ods. 162.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Tibi v. Ecuador* (Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs), IACtHR, Judgment of 7 September 2004, Series C, No. 114. Separate Opinion of Judge A. A. Cancado Trindade (publikované s citovaným rozsudkom). ods. 24.

¹³ Viedenský dohovor o zmluvnom práve (*Vienna Convention on the Law of Treaties*), 1969, vstup do platnosti v roku 1980, UN Doc. A/Conf.39/27, 1155 UNTS 331, Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 15/1988 Zb. čl. 31. ods. 1.

¹⁴ „(1) Každá osoba má právo na rešpektovanie svojej fyzickej, duševnej a morálnej nedotknuteľnosti. (2) Nikto nesmie byť mučený alebo podrobený krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. So všetkými osobami pozbavenými slobody musí byť zaobchádzané s rešpektom pre vrodenuú dôstojnosť ľudskej osoby. (3) Trest nemôže byť okrem odsúdenej osoby rozšírený na žiadnu inú osobu. (4) Obvinená osoba musí byť, okrem výnimočných okolností, oddelená od osôb odsúdených, a bude s ňou zaobchádzané pri-

dáva Súd vo svojej judikatúre, v rámci ktorej objasňuje materiálne i procesné požiadavky zákazu mučenia.

Na členské štáty OAŠ, ktoré neratifikovali Dohovor, sa plne vzťahuje mimozmluvný medziamerický systém kontroly dodržiavania ľudských práv. Ide o procedúry Komisie na základe Charty OAŠ a Americkéj deklarácie práv a povinností človeka¹⁵ (ďalej len „Deklarácia“) vo vzťahu k právam v nej upraveným.¹⁶ Explicitné ustanovenie zakazujúce mučenie Deklarácia neobsahuje. Tento pôvodne nezáväzný dokument však v rámci práva na ochranu pred protizákonným zatknutím priznáva každému jednotlivcovi, ktorý bol pozbavený slobody „právo na ľudské zaobchádzanie počas väzby“.¹⁷ Zároveň čl. XXVI Deklarácie, označený ako právo na spravodlivý súdny proces, upravuje zákaz udeliť osobe obvinenej z trestného činu „krutý, potupný alebo neobvyklý trest“ (*cruel, infamous or unusual punishment*).¹⁸

Medziamerické orgány nepripúšťajú žiadne utilitaristické výnimky vo vzťahu k zákazu mučenia. Tomuto nederogovateľnému pravidlu kogentného charakteru¹⁹

merane k jej postaveniu neodsúdenej osoby. (5) Maloletí musia byť počas trestného konania oddelení od dospelých osôb a musia byť predvedení pred špecializovaný tribunál bezodkladne tak, aby s nimi mohlo byť zaobchádzané v súlade s ich postavením maloletých. (6) Tresty pozostávajúce z pozbavenia slobody majú ako základný cieľ reformu a sociálnu prevýchovu väzňa.“ Dohovor, op. cit. 2. čl. 5.

¹⁵ Americká deklarácia práv a povinností človeka (*American Declaration of the Rights and Duties of Man*), OAS Res. XXX, 2. máj 1948. Anglické znenie dostupné z <<http://www.oas.org>>.

¹⁶ K právnej povahe Deklarácie a mimozmluvného medziamerického systému kontroly dodržiavania ľudských práv pozri v česko-slovenskej spisbe napr. MALÍŘ, J. Interamerický systém ochrany ľudských práv: Základní dokumenty, instituce a mechanismy (1. část). *Právní rozhledy*, 10/2003, s. 507–512; MALÍŘ, J. Interamerický systém ochrany ľudských práv: Základní dokumenty, instituce a mechanismy (2. část). *Právní rozhledy*, 11/2003, 558–562; DAVALA, M. Systém ochrany ľudských práv v rámci Organizácie amerických štátov. *Justičná revue: časopis pre právnú prax*, 6-7/2011, 841–860.

¹⁷ Deklarácia, op. cit. 15. čl. XXV.

¹⁸ Ibid, čl. XXVI.

¹⁹ Kogentná povaha zákazu mučenia je akceptovaná doktrínou a potvrdená judikatúrou medzinárodných judičiálnych orgánov. Pozri napr. *Prosecutor v. A. Furundžija*, ICTY, Judgment of 10 December 1998, no. IT-95-17/1-T. ods. 154; *Al-Adsani v. the United Kingdom*, ECHR, Judgment of 21 November 2001, Appl. No. 35763/97. ods. 59-61; *Maritza Urrutia v. Guatemala* (Merits, Reparations and Costs), IACtHR, Judgment of 27 November 2003, Series C, No. 103.ods. 92; *Gómez-Paquiyaury Brothers v. Peru* (Merits, Reparations and Costs), IACtHR, Judgment of 8 July 2004, Series C, No. 110. ods. 112; CASSESE, A. *International Law*, 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2005. s. 203; BROWNLIE, I. *Principles of Public International Law*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 1999. s. 515; JANKUV, J., *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*, Bratislava: Iura Edition, 2006. s. 149, 151, 154; ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Medzinárodné právo verejné*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 399–404.

pripisujú absolútnu povahu. Súd vyslovil, „že mučenie a kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie je striktné zakázané medzinárodným právom ľudských práv. Absolútny zákaz mučenie, fyzického i duševného, je v súčasnosti časťou medzinárodného ius cogens. Tento zákaz existuje aj počas najzložitejších okolností.“²⁰ Absolútny charakter zákazu krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania a trestania bol Súdom taktiež explicitne potvrdený.²¹ Absolútna povaha v sebe subsumuje aj nederogovateľnosť, resp. nemožnosť suspendácie, ani za výnimočných okolností,²² no nezužuje sa len na ňu. Túto vlastnosť práva nebyť podrobený mučeniu, je potrebné chápať ako neexistenciu žiadnych okolností, ktoré by formou výnimiek či derogácii povoľovali aplikáciu zakázaného ko-

²⁰ *Miguel Castro-Castro Prison v. Peru* (Merits, Reparations and Costs), IACtHR, Judgment of 25 November 2006, Series C, No. 160. ods. 271. Rovnako tiež: *Maritza Urrutia v. Guatemala*, op. cit. 19. ods. 92; *Baldeón-García v. Peru* (Merits, Reparations and Costs), IACtHR, Judgment of 6 April 2006, Series C, No. 147. ods. 117; *Gómez-Paquiyaury Brothers v. Peru*, op. cit. 19. ods. 111; *Bayarri v. Argentina* (Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs), IACtHR, Judgment of 30 October 2008, Series C, No. 187.ods. 82; *Tibi v. Ecuador*, op. cit. 12. ods. 143.

²¹ *Boyce et al. v. Barbados* (Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs), IACtHR, Judgment of 20 November 2007, Series C, No. 169. ods. 88. Rovnako tiež: *Miguel Castro-Castro Prison v. Peru*, op. cit. 20. ods. 320; *De la Cruz-Flores v. Peru*, (Merits, Reparations and Costs), IACtHR, Judgment of 18 November 2004, Series C, No. 115. ods. 125; *Caesar v. Trinidad and Tobago* (Merits, Reparations and Costs), IACtHR, Judgment of 11 March 2005, Series C, No. 123. ods. 59; *Berenson-Mejía v. Peru* (Merits, Reparations and Costs), IACtHR, Judgment of 25 November 2004, Series C, No. 119. ods. 100.

²² Mučenie je explicitne zakázané aj v tak závažných a mimořadných situáciách, ako je ohrozenie života národa, hrozba vojny, vojna, akékoľvek iné verejné ohrozenie štátnej existencie. V medziamerickom kontexte je osobitne zvýraznený zákaz aj v čase ohrozenia nezávislosti štátu, vnútroštátnej nestability alebo iných domácich nepokojov i počas suspendovania ústavných garancií. Dohovor, op. cit. 2. čl. 27 ods. 1; Medziamerický dohovor na predchádzanie a trestanie mučenia (*Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture*), OAS Treaty Series no. 67, 1985, vstup do platnosti v roku 1987. čl. 5 prvá veta. K tomu porovnaj čl. 4 ods. 2 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (*International Covenant on Civil and Political Rights*), GA Res. 2200A (XXI), UN Doc. A/6316 (1966), vstup do platnosti v roku 1976, Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 120/1976 Zb.; čl. 15 ods. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (*Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*), 213 UNTS 221, 1950, vstup do platnosti v roku 1953. Oznámenie federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb.; čl. 2 ods. 2 Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (*Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*), 10. december 1984, nadobudnutie platnosti 1987, UN Doc. A/39/51. Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 143/1988 Zb.

nia, a to tak za mierového, ako i výnimočného stavu.²³ V prípade absolútnych práv nemôžu medziamerickej orgány aplikovať dvojstupňovú metodológiu argumentácie, v rámci ktorej by boli najprv hodnotené okolnosti prípadu na zadenovanie zásahu do chráneného práva alebo slobody a následne by bola posudzovaná možnosť ospravedlniť tento zásah.²⁴ Vyvažovanie priamej či nepriamej hrozby zlého zaobchádzania, napr. so záujmom štátov zabezpečiť verejný poriadok a bezpečnosť, je neprípustné.

Každý zásah do osobnej integrity jednotlivca nemusí automaticky znamenať porušenie práva na rešpektovanie osobnej nedotknuteľnosti podľa čl. 5 ods. 1 Dohovoru, resp. porušenie zákazu mučenia a iných foriem zakázaného zaobchádzania podľa čl. 5 ods. 2 Dohovoru.²⁵ Fyzické alebo psychické následky spôsobené konaním alebo nekonaním štátu musia byť hodnotené na základe všetkých okolností, faktorov každého špecifického prípadu. Súd berie do úvahy pri rozhodovaní o prípustnosti určitého konania aj účel a primeranosť vo vzťahu k cieľu, no metodologicky ide o snahu o definovanie obsahu zákazu mučenia a iného zakázaného konania, nie o stanovenie výnimiek, za ktorých je mučenie prípustné. Exempčne chápaný prvok primeranosti v rámci konceptu mučenia bol explicitne odmietnutý Medziamerickým dohovorom na predchádzanie a trestanie mučenia z roku 1985 (ďalej len „ACAT“), podľa ktorého mučenie nemôže ospravedlniť „nebezpečný charakter zadržaného alebo väzňa, ani nedostatočná bezpečnosť väzenia“.²⁶

Súd hodnotí fyzické a psychické následky na základe závažnosti (*seriousness*) konania. „Pri analýze závažnosti činov, ktoré môžu predstavovať kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo mučenie je nevyhnutné posudzovať všetky okolnosti prípadu, ako na-

*príklad trvanie hodnotených konaní, ich fyzický a duševný efekt, a v niektorých prípadoch, medzi inými, aj pohľadie, vek a zdravotný stav.“*²⁷ Ide o test podobný európskemu testu aplikovanému v rámci konceptu minimálnej úrovne utrpenia (*minimum level of severity*),²⁸ ktorá je nevyhnutná na to, aby určité konanie predstavovalo neľudské zaobchádzanie alebo ďalšie druhy zakázaného konania. Ide o test veľmi podobný testu proportionality, ktorý je však z hľadiska štruktúry argumentácie vykonaný v rámci definovania mučenia alebo krutého, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania. Príslušné ustanovenia medzinárodných zmlúv totiž nezakazujú spôsobenie bolesti a utrpenia, ale zakazujú ho v momente, ak prekoná určitý minimálny stupeň tvrdosti a závažnosti utrpenia (v prípade krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania), alebo ak je vykonané s určitým úmyslom (v prípade mučenia) a konštituuje tak istú formu zakázaného konania.²⁹ Prikláňame sa k názoru, že faktické a osobné rozdiely v hodnotených prípadoch by mali byť skôr chápané ako záležitosť definície, než ako výnimky z absolútnej povahy zákazu mučenia.³⁰

Vo vzťahu k miestam obmedzenia osobnej slobody Súd aplikuje, inšpirovaný európskou judikatúrou, hodnotenie okolností prípadu v rámci konceptu nevyhnutnej úrovne utrpenia (*unavoidable level of suffering*), ktorá je prirodzená pre obmedzenie osobnej slobody.³¹ Určité konanie musí prekročiť nevyhnutnú úroveň utrpenia na to, aby mohlo byť hodnotené ako neľudské. V rámci tohto hodnotenia sa zvažujú faktory ako spôsob a metódy použité zmluvnou stranou na zabezpečenie určitého cieľa, ktorým môže byť napr. udržanie poriadku, ochrana zdravia spoluväzňov, zabránenie útoku. Ak už konanie zo strany štátu, resp. konanie tretích strán umožnené nečinnosťou štátu, presiahlo mieru utr-

²³ „Absolútne právo musí znamenať viac ako len nedovolenosť obmedzení, výnimiek a derogácií. Avšak ide o hmlistý koncept zahrňujúci zhodnotenie rôznych subjektívnych faktorov. ... Absolútne právo je pojmom umenia, ktoré je vo svojej povahe nepresné a jeho hodnotenie môže byť pochopené len v konkrétnom kontexte.“ ADDO, M. K., GRIEF, N. Does Article 3 of The European Convention on Human Rights Enshrine Absolute Rights? *European Journal of International Law*, 1998 (9), 510–524. s. 523. Základné práva, ktoré sú absolútne „poskytujú plnú a neobmedzenú ochranu proti všetkým vládnym zásahom okamžite ako sú aplikovateľné“. GERARDS, J., SENDEN, H. The structure of fundamental rights and the European Court of Human Rights. *International Journal of Constitutional Law* 7(4) 2009, 619–653. s. 622.

²⁴ Ibid.

²⁵ Porušenie práva na osobnú nedotknuteľnosť podľa čl. 5 Dohovoru „je kategóriou porušenia, ktoré má niekoľko stupňov a zahrňa zaobchádzanie v rozmedzí od mučenia po iné typy poníženia alebo krutého, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania s rôznym stupňom fyzických a psychologických následkov, spôsobených vnútornými a vonkajšími faktormi.“ *Loayza-Tamayo v. Peru* (Merits), IACtHR, Judgment of 17 September 1997, Series C, No. 33. ods. 57.

²⁶ ACAT, op. cit. 22. čl. 5 druhá veta.

²⁷ *Miguel Castro-Castro Prison v. Peru*, op. cit. 20. ods. 316. Porovnaj *Gómez-Paquiyaury Brothers v. Peru*, op. cit. 19. ods. 113.

²⁸ „[I]ll-treatment must attain a minimum level of severity if it is to fall within the scope of Article 3 (art. 3). The assessment of this minimum is, in the nature of things, relative; it depends on all the circumstances of the case, such as the duration of the treatment, its physical or mental effects and, in some cases, the sex, age and state of health of the victim, etc.“ *Ireland v. the United Kingdom*, ECHR, Judgment of 18 January 1978, Appl. No. 5310/71. ods. 162. Rovnako *Keenan v. the United Kingdom*, ECHR, Judgment of 3 April 2001, Appl. No. 27229/95. ods. 109.

²⁹ CHRISTOFFERSEN, J., *Fair balance: proportionality, subsidiarity and primarity in the European Convention on Human Rights*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009. s. 84.

³⁰ ADDO, M. K., GRIEF, N. Does Article 3 Enshrine Absolute Rights? op. cit. 23. s. 515.

³¹ *Boyce et al. v. Barbados*, op. cit. 21. ods. 88; *Juvenile Reeducation Institute v. Paraguay* (Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs), IACtHR, Judgment of 2 September 2004, Series C, No. 112. ods. 159; *Tibi v. Ecuador*, op. cit. 12. ods. 155.

penia prirodzenú pre detenciu, potom už nie je možné balansovať použitie daného konania voči iným právam či záujmom.

Niektorí tento prístup označujú ako určitú formu vyvažovania,³² iní priamo ako test proporcionality.³³ Vo vzťahu k absolútnej povahe zákazu mučenia a krutého, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania prof. Nowak uzatvára, že princíp proporcionality neznamena, že z legitímneho dôvodu sa môže aplikovať trochu krutého, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania, no aplikuje sa len pre definovanie rámca práva nebyť podrobený krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu.³⁴ Iní autori, hoc aj priamo odmietajú označiť koncept minimálnej úrovne ako test proporcionality, priznávajú, že by mohol zjemniť striktnú povahu zákazu nedovoleného zaobchádzania.³⁵

4. Základné východiská vo vzťahu k terorizmu

Po teroristických útokoch na Svetové obchodné centrum v New Yorku veľká väčšina štátov medzinárodného spoločenstva potvrdila svoju odhodlanosť potierať terorizmus. Najmä v USA boli prijaté viaceré opatrenia, ktoré mali zabezpečiť adekvátny boj proti terorizmu, a ktoré spočívali aj v obmedzení procesnej i materiálnej stránky ľudských práv osôb podozrivých z pomoci teroristickým skupinám. Tieto opatrenia sú vnímané ako ústup od absolútneho chápania ochrany ľudských práv. Základným argumentom USA k týmto krokom bola možná strata autority štátnej moci vo vzťahu k plneniu jej základnej funkcie pri zaisťovaní bezpečnosti občanov. Silnel tiež pocit, že záruky ochrany ľudských práv predstavujú istú nevyváženosť medzi ochranou jednotlivca pred štátnou mocou a prospechu, ktorý ľudské

práva poskytujú najnebezpečnejším zločincem.³⁶ V danom čase, ovplyvnenom tragickými udalosťami, sa s rôznou mierou intenzity presadzovali utilitaristické argumenty, ospravedlňujúce potrebu efektívnejších prostriedkov ochrany bezpečnosti a verejného poriadku. Neboli to prvé snahy členských štátov OAS obmedziť ochranu ľudských práv z dôvodu boja proti terorizmu. Terorizmus, ktorý je medziamerickými orgánmi ochrany ľudských práv považovaný za formu ich najzávažnejšieho porušenia, sa v Latinskej Amerike v značnej miere vyskytuje. V tomto priestore ide najčastejšie o formu boja rôznych poloobzbrojených opozičných skupín bojujúcich proti vládnej moci alebo o tzv. narkoterorizmus, ktorý je rozšírený hlavne v Kolumbii a Peru, a v rámci ktorého bojujú organizované zločinecké skupiny proti trestnému i celému súdnemu systému v krajine.³⁷

Súd i Komisia odmietli možnosť využitia výnimočných prostriedkov pri potláčaní terorizmu a neprijali argumentáciu založenú na nemožnosti inak zabezpečiť bezpečnosť občanov, či na nebezpečnosti páchatel'a, ktorá by odôvodňovala použitie mimoriadne postupy narúšajúce nederogovateľný charakter práva na ľudské zaobchádzanie a absolútny zákaz mučenia.³⁸ Túto deontologickú pozíciu a prístup k protiteroristickým opatreniam Komisia odôvodnila vo vzťahu k nezmluvným stranám Dohovoru nie len medzinárodnou zmluvnou normativitou, ale aj normami medzinárodného obyčajového práva. Na medziamerickej úrovni navyše USA ratifikovali v roku 2005 Medziamerický dohovor proti terorizmu, ktorý upravuje vzťah protiteroristických opatrení a ľudských práv.³⁹ Základné pravidlo tohto vzťahu stanovuje, že protiteroristické opatrenia vykonávané zmluvnými stranami „môžu byť uskutočnené len za plného rešpektovania princípu rule of law, ľudských práv a základných slobod“.⁴⁰

³² RIVERS, J., Proportionality and variable intensity of review. *Cambridge Law Journal* 65 (1) 2006, 174-207. s. 182.

³³ CHRISTOFFERSEN, J., *Fair balance*, op. cit. 29. s. 83; SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*. Žilina: Poradca podnikateľa, 2003. s. 167; JANKUV, J. *Medzinárodné a európske mechanizmy*. op. cit. 19. s. 151.

³⁴ NOWAK, M. What Practices Constitute Torture?: US and UN Standards, *Human Rights Quarterly*, 28, 2006, 809-841. s. 836. Podobne aj Van Boven uznáva prítomnosť proporcionality, alebo „*certain margin of discretion*“ medzi verejným záujmom a právmi jednotlivca, no vo vzťahu k mučeniu, krutému alebo neľudskému zaobchádzaniu úplne odmieta prítomnosť limitov, výnimiek, alebo akéhokoľvek priestoru pre balansovanie verejného záujmu oproti právu nebyť podrobený mučeniu. VAN BOVEN, T. The prohibition of torture: Norm and Practice. In DUPUY, P. M. et al. (eds.) *Common Values in International law, Essays in Honour of Christian Tomuschat*. Kehl/Strasbourg: N. P. Engel Verlag, 2006. s. 95.

³⁵ PALMER, S. A wrong turning: Article 3 ECHR and proportionality. *Cambridge Law Journal* 65 (2) 2006, 438-451. s. 450.

³⁶ PINKA, B. *Evropská unie – vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv (na pozadí boje s mezinárodním terorismem)*. Praha: Linde, 2002. s. 255.

³⁷ Annual Report of the Inter-American Commission on Human Rights 1992-1993, IACmHR, 12 March 1993, OES/Ser./L/V/II.83. Kapitola V, časť I.

³⁸ Pozri napr. *Carlos Asencios Lindo et al. v. Peru*, IACmHR, Case 11.182, Report no. 49/00, 13 April 2000. ods. 75, 133; *Cantoral-Benavides v. Peru* (Merits), IACtHR, Judgment of 18 August 2000, Series C, No. 69. ods. 95; *Loayza-Tamayo v. Peru*, op. cit. 25. ods. 57.

³⁹ Medziamerický dohovor proti terorizmu (*Inter-American Convention against Terrorism*), OAS Treaty No. 66, 2002, vstup do platnosti v roku 2003.

⁴⁰ „(1) Opatrenia vykonané zmluvnými stranami tohto Dohovoru môžu byť uskutočnené len za plného rešpektovania princípu rule of law, ľudských práv a základných slobôd. (2) Nič v tomto Dohovore nemôže byť interpretované tak, aby boli ovplyvnené iné práva a záväzky štátov a jednotlivcov podľa medzinárodného práva, osobitne Charty Organizácie Spojených národov, Charty Organizácie amerických štátov, medzinárodného humanitárneho práva, medzinárodného práva

Z univerzálnej zmluvnej normativity sa na USA vzťahuje Dohovor OSN proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu z roku 1984 (ďalej len „CAT“). Zákaz mučenia a iného neprípustného zaobchádzania konštruje ako absolútne a nederogovateľné pravidlo.⁴¹ Tento prístup explicitne potvrdil v roku 2007 aj Výbor OSN proti mučeniu vo svojom všeobecnom stanovisku.⁴² Reagujúc na následky udalostí z 11. septembra 2001 kvázi-súdny orgán osobitne zdôraznil, že absolútny zákaz sa za každých okolností vzťahuje na každú osobu, občana alebo cudzinca, ktorý je pod *de jure* alebo *de facto* kontrolou zmluvnej strany.⁴³ Zákaz mučenia „v každom čase a na každom mieste“ potvrdzuje aj medzinárodné humanitárne právo, ktoré upravuje konanie štátov v čase ozbrojených konfliktov, t.j. v čase ohrozenia existencie štátu.⁴⁴

Povinnosť predchádzať, vyšetrovať a potrestať terorizmus a záväzky vyplývajúce z medzinárodného práva ľudských práv i medzinárodného humanitárneho práva nie sú medziamerickými orgánmi chápané ako protikladné kategórie. Cieľom protiteroristických opatrení je ochrana základných hodnôt demokracie a právneho štátu. Musia byť preto súladné s ľudskými právami chrániacimi základné hodnoty, pričom však medzinárodné právo uznáva možnosť dočasnej a výnimočnej suspendácie určitých práv s cieľom ochrániť demokratické inštitúcie a princíp *rule of law*.⁴⁵

Ľudských práv a medzinárodného utečeneckého práva.(3) Každéj osobe, ktorá bola zadržaná, alebo voči ktorej bolo vykonané akékoľvek iné opatrenie alebo konanie podľa tohto Dohovoru, musí byť zaručené spravodlivé zaobchádzanie, vrátane užívania všetkých práv a garancií v súlade s právom štátu, na území ktorého sa táto osoba nachádza a v súlade s ustanoveniami medzinárodného práva.“ Ibid, čl. 15.

⁴¹ CAT, op. cit. 22. čl. 2 ods. 2. Bližšie k absolútnej povahe zákazu mučenia vyplývajúcej z CAT pozri napr. NOWAK, M., McARTHUR, E. *The United Nation Convention against Torture: A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2008. s. 8; AMBOS, K. *May a State Torture Suspect to Save the Life of Innocents?* op. cit. 9. s. 263; NOWAK, M. *What Practices Constitute Torture?* op. cit. 34. s. 817–837.

⁴² Committee Against Torture, General Comment 2, Implementation of article 2 by States Parties, CAT/C/GC/2/CRP.1/Rev.4 (2007). ods. 5.

⁴³ Ibid, ods. 6

⁴⁴ Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených a nemocných príslušníkov ozbrojených síl v poli. čl. 3 ods. 1 písm. a); Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených, nemocných a stroskotancov ozbrojených síl na mori. čl. 3 ods. 1 písm. a); Ženevský dohovor o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami. čl. 3 ods. 1 písm. a); Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb za vojny. čl. 3 ods. 1 písm. a), 1949, Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 65/1954 Zb. (ďalej len „Ženevské dohovory“).

⁴⁵ Report on Terrorism and Human Rights, IACmHR, 22 Október 2002, OEA/Ser.L/V/II.116. ods. 22.

5. Opatrenia Komisie po 11. septembri 2001

Keď sa objavili prvé informácie o zadržaní osôb podozrivých zo spáchania teroristických útokov, o odmietnutí priznať týmto osobám jasný právny status a s tým súvisiace procesné práva, o snahe relativizovať zákaz mučenia a krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania a trestania v podobe umožnenia využívať neprípustné vyšetrovacie metódy na území mimo USA, avšak pod ich faktickou kontrolou, Komisia aktívne využila svoje právomoci. V marci a júli 2002 vydala predbežné opatrenia, v ktorých žiadala, aby bolo príslušným tribunálom zabezpečené jasné stanovenie právneho statusu osôb zadržovaných na americkej vojenskej základni Guantanamo Bay na Kube a aby boli poskytnuté informácie o podmienkach, v akých sú osoby zadržované. Keďže osoby boli dlhodobo svojvoľne zadržované *incommunicado*, boli vyšetrované bez prítomnosti právneho zástupcu a hrozil im trest smrti uložený vojenským tribunálom, existovalo podozrenie, že USA nepriznávajú týmto osobám štatút vojnových zajatcov (*prisoners of war*) v zmysle Ženevského dohovoru o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami. Hrozilo im preto spôsobenie nenapraviteľného zásahu do ich fyzickej integrity.⁴⁶ USA odmietli kompetenciu Komisie vydávať predbežné opatrenia voči štátu, ktorý neratifikoval Dohovor, a odmietli možnosť Komisie aplikovať medzinárodné humanitárne právo. Napriek tomu potvrdili, že sa s osobami zaobchádza humánne a primerane, s ohľadom na vojenskú nevyhnutnosť v súlade so Ženevským dohovorom o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami.⁴⁷

Ďalšie predbežné opatrenia z marca 2003 namietali podrobovanie osôb zadržovaných na základni na Kube i leteckej základni Baghram v Afganistane mučeniu a inému neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu, ako aj prax vysielania osôb na výsluch do krajín známych praktizovaním mučenia.⁴⁸ Nasledovali predbežné opatrenia Komisie z júla 2004 a októbra 2005, ktoré znovu zopakovali predchádzajúce požiadavky. Namietaná bola tiež prax dlhodobého zadržovania osôb mladších ako 18 rokov, ako aj chýbajúce oddelenie od dospelých osôb a náležitá rehabilitácia. Keďže sa množili informácie o rôznych formách neľudského zaobchádzania, vrátane deprivácie spánku, vystavovaniu extrémnym teplotám, obmedzenia senzorického vnímania

⁴⁶ Annual Report of the Inter-American Commission on Human Rights 2002, IACmHR, 7 March 2003, OEA/Ser.L/V/II.117. ods. 80.

⁴⁷ TITTEMORE, B. D. Guantanamo Bay and the precautionary measures of the Inter-American Commission on Human Rights: a case for international oversight in the struggle against terrorism, *Human Rights Law Review*, 2006, 6 (2), 378–402. s. 387.

⁴⁸ Pertinent Parts of March 18, 2003 Reiteration of Precautionary Measures and Request for Additional Information (Detainees in Guantanamo Bay, Cuba), IACmHR, *International Legal Materials*, 2006, 45 (3), s. 668–670.

(*sensory deprivation*), Komisia žiadala zabezpečiť nezávislé, nestranné a účinné vyšetrenie všetkých prípadov mučenia a krutého, potupného alebo neobvyklého trestu v zmysle Deklarácie.⁴⁹ Vláda USA informovala o vyšetrených prípadoch zneužívania väzňov, kedy boli páchatelia potrestaní. Uistila Komisiu, že berie vážne princíp *non-refoulement* a že je jej politikou získať špecifické záruky od štátov, do ktorých deportuje zadržované osoby.⁵⁰ Napriek tomu možno mať o dôslednom zabezpečení práva na ľudské zaobchádzanie aj v týchto prípadoch pochybnosti, nakoľko nezávislosť vyšetrovania je spochybnená tým, že ho vykonávali zložky americkej armády, teda nie nezávislé súdnictvo, ako aj z dôvodu, že diplomatické záruky nie sú v medzinárodnom práve ľudských práv dostatočné na odstránenie rizika mučenia v tretej krajine.⁵¹

Keďže USA neumožnili vykonanie návštevy členov Komisie na základni, v roku 2006 vydal tento orgán osobitnú rezolúciu, v ktorej znovu zopakoval doterajšie požiadavky smerom k základným a nederogovateľným právam zadržaných. Navyše však boli USA po prvý krát urgované, aby uzavreli detenčné centrum na základni Guantanamo Bay.⁵² V ďalšej osobitnej rezolúcii z roku 2011 Komisia osobitne zvýraznila, že na situáciu ozbrojených konfliktov sa okrem medzinárodného humanitárneho práva, ktoré predstavuje normy *lex specialis* aplikovateľné za takejto situácie, vzťahuje aj medzinárodné právo ľudských práv. Osobitne bola zvýraznená nemožnosť zadržiavať jednotlivcov na neurčitý čas bez akéhokoľvek obvinenia a súdneho pojednania, neprípustnosť spoločného uväznenia detí (niektoré zadržané osoby mali len 10 rokov) a dospelých, ako aj potreba rešpektovať princíp *non-refoulement*, ak existuje riziko mučenia alebo iného neľudského zaobchádzania. Americká administratíva bola vyzvaná na plnenie medzinárodného záväzku vyšetriť prípady mučenia a na uzavretie detenčného centra.⁵³

⁴⁹ Pertinent Parts of July 29, 2004 Reiteration and Amplification of Precautionary Measures and Request for Additional Information: (Detainees in Guantanamo Bay), IACmHR, *International Legal Materials*, 2006, 45 (3), s. 671-672; Pertinent Parts of October 28, 2005 Reiteration and further Amplification of Precautionary Measures (Detainees in Guantanamo Bay, Cuba), IACmHR, *International Legal Materials*, 2006, 45 (3), s. 673-681.

⁵⁰ TITTEMORE, B. D. Guantanamo Bay and the precautionary measures. op. cit. 47. s. 394-395.

⁵¹ *Saadi v. Italy*, ECHR, Judgment of 28 February 2008, Appl. No. 37201/06. ods. 147-148; *Chahal v. the United Kingdom*, ECHR, Judgment of 15 November 1996, Appl. No. 22414/93. ods. 105.

⁵² Resolution No. 2/06 On Guantanamo Bay Precautionary Measures, IACmHR, 28 July 2006. Dostupné z <<http://www.oas.org/en/iachr/decisions/resolutions.asp>>.

⁵³ Resolution No. 2/11 Regarding the Situation of the Detainees at Guantanamo Bay, United States MC 259-02, IACmHR, 22 July 2011. s. 2-4. Dostupné z <<http://www.cidh.oa.s.org/pdf%20files/Resolution%202-11%20Guantanamo.pdf>>.

Exekutíva USA sa od počiatku koordinovane snažila zakryť identitu zadržovaných osôb a vytvoriť právne prekážky prístupu k súdom či právnej pomoci pre zadržované osoby. Dôvodmi bola snaha nerušene vyšetřovať s cieľom získať čo najviac informácií a zabrániť vytvoreniu možných kontaktov s teroristami, alebo medzi nimi.⁵⁴ Nasledovala však séria rozsudkov, v ktorých bolo Najvyšším súdom USA potvrdené, že americké súdy majú právomoc rozhodovať o legalite väzby cudzích štátnych príslušníkov zadržovaných na základni Guantanamo Bay,⁵⁵ že sa na nich vzťahuje čl. 3 Ženevského dohovoru o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami,⁵⁶ a že im prináležia ústavné práva vyplývajúce z princípu *habeas corpus*, ktoré boli porušené aj prejednáváním prípadov zadržovaných osôb vojenskými tribunálmi, vzhľadom na ich nedostatočnú nezávislosť.⁵⁷ Tieto rozsudky čiastočne potvrdzujú závery Komisie v danej veci.

Vo vzťahu k samotným vyšetřovacím technikám uplatňovaným agentmi obrannej, vyšetřovacej alebo informačnej zložky USA, sa medzi americké orgány zatiaľ v rámci procedúry individuálnej sťažnosti nevyjadrovali. Išlo o rôzne techniky, ktoré sú hodnotené ako mučenie alebo iné neľudské zaobchádzanie.⁵⁸ Základom ich legalizácie bolo akceptovanie veľmi nízko položeného prahu intenzity utrpenia potrebného pre definovanie konania ako mučenia. Oficiálna doktrína USA medzi 11. septembrom 2001 až do 22. januára 2009, kedy došlo k zmene administratívy, chápala mučenie ako koncept zahrňujúci len spôsobenie vážneho fyzického zranenia s následkom smrti alebo zlyhania orgánov. Psychické mučenie muselo vyvolať psychické narušenie osoby.⁵⁹ Nová administratíva USA odmietla tento

⁵⁴ WILSON, R. J. United States Detainees at Guantánamo Bay: The Inter-American Commission on Human Rights Responds to a „Legal Black Hole“, *Human Rights Brief*, 2003, 10 (3), 2-5, 41. s. 5.

⁵⁵ *Rasul et al. v. Bush*, 542 U.S. 466 (2004). s. 17.

⁵⁶ *Hamdan v. Rumsfeld*, 548 U.S. 557 (2006). s. 69.

⁵⁷ *Boumediene et al. v. Bush, Al Odah et al. v. United States*, 553 U.S. 723 (2008). s. 66-68.

⁵⁸ Techniky autorizované predpismi rôznej právnej sily v rôznych vládnych organizáciách USA zahŕňali techniku simulovaného topenia (tzv. *water-boarding*), používanie psov na vzbudenie intenzívneho strachu, vyhrážanie sa smrťou rodinných príslušníkov, rôzne techniky na vyvolanie hypotermie (tzv. *cold cell*), držanie vo veľmi bolestivých polohách, dlhodobé zakrytie hlavy (tzv. *hooding*), dlhodobé vystavenie hlučnej hudbe, spánková deprivácia, nebezpečné trasenie. PAUST, J. J. The Absolute Prohibition of Torture and Necessary and Appropriate Sanctions. *Valparaiso University Law Review*, 2009, 43 (4), 1535-1576. s. 1553-1559.

⁵⁹ OTTY, T. Honour bound to defend freedom? The Guantanamo Bay litigation and the fight for fundamental values in the War on Terror. *European Human Rights Law Review*, 2008 (4), 433-453. s. 437; NOWAK, M. What Practices Constitute Torture? op. cit. 34. s. 811-817; JENKINS, D. The closure of Guantanamo Bay? What next for the detainees? *Public Law*, January 2010, 46-60. s. 49-50.

prístup a znovu potvrdila chápanie mučenia v zmysle medzinárodného humanitárneho práva a CAT.⁶⁰ Doposiaľ Komisia nevydala rozhodnutie v individuálnom prípade, ktorý by sa týkal predmetných vyšetrovacích techník aplikovaných USA. Na základe vyjadrení v rámci inštitútu predbežných opatrení, ako aj na základe doterajšej činnosti Komisie, je však možné predpokladať, že niektoré z vyšetrovacích praktík budú klasifikované minimálne ako „*krutý, potupný alebo neobvyklý trest*“ v zmysle čl. XXVI Deklarácie.

6. Záver

Medziamerické orgány ochrany ľudských práv svojím prístupom potvrdili deontologické chápanie zákazu mučenia a iného neprípustného zaobchádzania v medzinárodnom práve. Teórie, ktoré by zjemnili absolútnu, nederogovateľnú a kogentnú povahu zákazu mučenia neboli akceptované ani po 11. septembri 2001, keď Komisia reagovala v rámci svojich procesných možností na snahu o relativizáciu ochrany základných ľudských práv. Nebezpečný charakter zadržanej osoby, ani hrozba teroristického útoku nemôže relativizovať zákaz mučenia. Zákaz je absolútny a nemožno sa od neho odchýliť ani v čase vojny, verejného ohrozenia alebo v iných výnimočných situáciách. Uvedené pritom platí pre všetky členské štáty OÁŠ, nie len pre zmluvné strany Dohovoru. Komisia k uvedenému záveru dochádza aplikáciou zmluvnej i obyčajovej normativity medzinárodného práva ľudských práv i medzinárodného humanitárneho práva.

Legalizáciou vyšetrovacích techník založených na chápaní mučenia ako konceptu zahrňujúceho len spôsobenie vážneho fyzického zranenia s následkom smrti, zlyhania orgánov, či psychického narušenia osoby, USA zhoršili vnímanie svojich snáh v oblasti ľudských

práv vo svete. Včasným rešpektovaním odporúčaní Komisie mohla vláda USA zabrániť svojmu medzinárodno-politickému odsúdeniu za situáciu na Guantaname i Baghrame.

Resumé

Príspevok načrtáva súčasné deontologické a utilitaristické argumenty vyskytujúce sa v diskurze o právnom uchopení zákazu mučenia a iného neľudského zaobchádzania alebo trestania. Cieľom príspevku je analyzovať prístup Medziamerického súdu pre ľudské práva a Medziamerickej komisie pre ľudské práva vo vzťahu k absolútnemu charakteru zákazu mučenia. V tomto smere je v centre pozornosti aj reakcia týchto orgánov na porušovanie ľudských práv na základni Guantanamo Bay na Kube. Rozhodovacia činnosť kontrolných orgánov potvrdzuje, že teórie, ktoré by relativizovali absolútnu, nederogovateľnú a kogentnú povahu zákazu mučenia neboli na medziamerickej regionálnej úrovni akceptované ani po 11. septembri 2001. Od zákazu mučenia sa nie je možné odchýliť ani v prípade nebezpečného charakteru zadržanej osoby, hrozby teroristického útoku, ani v čase vojny, verejného ohrozenia alebo v iných výnimočných situáciách. Uvedené pritom platí pre všetky členské štáty Organizácie amerických štátov, nie len pre zmluvné strany Amerického dohovoru o ľudských právach.

Summary

The contribution outlines current deontological and utilitarian arguments occurred in discussion on legal framework of the prohibition of torture and other inhuman treatment or punishment. The aim of the article is to analyse the position of the Inter-American Court of Human Rights and the Inter-American Commission on Human Rights on the absolute character of the prohibition of torture. The response of the bodies on violation of human rights on Guantanamo Bay in Cuba is also in the centre of attention. Decisions of monitoring bodies confirmed that theories, which would relax the absolute, non-derogable and peremptory character of the prohibition of torture, have not been accepted by the Inter-American regional level. The prohibition can not be suspended neither in case of dangerous character of detained person, threat of terrorism, nor in the time of war, public danger, or other emergency situations. This conclusion is valid not only for the states parties to the American Convention on Human Rights but for all members of the Organization of American States.

⁶⁰ So všetkými osobami zadržívanými v súvislosti s kýmkoľvek ozbrojeným konfliktom má byť zaobchádzané humánne v zmysle čl. 3 Ženevských dohovorov a CAT. V žiadnom zariadení kontrolovanom akýmkoľvek ministerstvom či agentúrou USA nesmú byť používané vyšetrovacie techniky v rozpore s uvedeným štandardom ľudského zaobchádzania, ktoré boli autorizované od 11. septembra 2001 do 20. januára 2009. Executive Order: Ensuring Lawful Interrogations, No. 13491, White House, 22 January 2009. ods. 3. Bolo potvrdené právo osôb zadržívaných na základni Guantanamo Bay na zaobchádzanie v zmysle čl. 3 Ženevských dohovorov a zároveň bolo nariadené uzavretie detenčného centra na Guantaname. Executive Order: Review and Disposition of Individuals Detained at the Guantanamo Bay Naval Base and Closure of Detention Facilities, No. 13492, White House, 22 January 2009. ods. 6. Bol zriadený tím, ktorého úlohou je zhodnotiť zákonné možnosti prepustenia osôb zadržívaných alebo zatknutých v súvislosti s ozbrojenými konfliktami a protiteroristickými operáciami. Executive Order: Review of Detention Policy Options, No. 13493, White House, 22 January 2009. ods. 1.